

MAMLAKATDA BUDJET TIZIMI MOLIYAVIY TARAQQIYOT ASOSI

Mamayusupova Shahina Ulug'bek qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Aktam Burxanov Usmanovich

Ilmiy rahbar

E-mail: Shahinamamayusupova28@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mamlakat budjet siyosati shuningdek budjet tizimining davlat uchun qay darajada ahamiyatli ekanligi keltirib o'tilgan. Budjet tizimining ma'lum maqsadlari shakllanishi va mutasaddilar tomonidan ko'rib chiqilishi. Uning xarajat va daromadlari raqamlarda ifodalangan ko'rsatkichlari mavjud.

Kalit so'zlar: Budjet, jamg'arma, prognoz, tizim, valyuta, ijtimoiy, iqtisodiy, prinsp, tamoyil, strategiya.

Har bir davlatning o'z xavfsizlik choralari bo'ganidek, budjet tizimining ham moliyaviy xavfsizligi mavjud. Budjet tushunchasi xalq tilida aytganda davlatning belgilangan ma'lum bir vazifalarini bajarishga yo'naltiriladigan eng yirik pul jamg'armasiga aytiladi.

Davlat budjeti - mamlakatning o'z pul daromadlari va xarajatlarning ro'yhatini o'zida ifodalovchi asosiy moliyaviy hujjatdir⁹⁷. Davlat budjeti davlatning maqsadli vazifalari va aholining ijtimoiy farovonligini ta'minlash maqsadida jamg'ariladi. Har bir mamlakatni budjet tizimisiz tasavvur qilish mavhum tushuncha. Sababi pul fondlari davlat ichida maqsadli va belgilangan tarzda bo'lishi lozim.

O'zbekiston Respublikasi byudjet tizimi quyidagi prinsiplarga asoslanadi:

- byudjet tizimining yagonaligi;
- byudjet tizimining O'zbekiston Respublikasi ma'muriy-hududiy tuzilishiga muvofiqligi;
- byudjet tizimi byudjetlarining balanslilik va o'zaro bog'liqligi - byudjet tizimi byudjetlari daromadlarini prognoz qilish va xarajatlarni rejalashtirish;
- byudjet tizimi byudjetlari mablaglaridan foydalanishning to'liq yo'naltirilganligi va maqsadlilik xususiyati;
- byudjet tizimi byudjetlarining mustaqilligi:

⁹⁷ Moliyaviy xavfsizlik 2019 Aktam Burxanov

-kassaning yagonaligi:98

Davlat uchun davlat tizimining yagonaligi muhim hisoblanadi. Agar ikki yoki undan ortiq davlat budjet tizimi mavjud bo'lsa turli xildagi noqulayliklarni keltirib chiqishi mumkin. Shuningdek, Har bir hududiy tuzilishga ega bo'lgan budjet tizimining aniq va ajralmas bo'lishligi darkor.

Budjet tizimining eng ahamiyatli jihati bu uning oldindan prognoz qilinishi va ma'lum raqamlarda daromad va xarajatlarini belgilash hisoblanadi va kassaning yagonaligi ham bunga asosiy misoldir.

Davlatning budjet tizimi oldindan aniq belgilangan va tahlil natijalardan o'tgan bo'ladi. Jumladan uning umimiy daromadlari va xarajatlari nazarda tutiladi.

Masalan, 2023-yil uchun davlat budjeti daromadlari (Davlat maqsadli jamg'armalariga transfertlarni inobatga olmagan holda) 232,1 trln so'm, xarajatlari esa 227,9 trln so'm miqdorida transfert ajratilishi rejalashtirilmoqda. Shuningdek, davlat maqsadli jamg'armalari daromadlari 41,3 trln so'm miqdorida, xarajatlari esa 70,2 trln so'm miqdorida rejalashtirilmoqda. Bunda, davlat maqsadli jamg'armalariga respublika budjetidan 29,9 trln so'm transfertlar ajratish belgilandi. Xususan, budjetdan tashqari Pensiya jamg'armasi daromadlari 37,8 trln so'm, xarajatlari 53,5 trln so'mni tashkil etgan holda Davlat budjetidan 15 trln so'mmiqdorida transfert ajratilishi rejalashtirilmoqda. Davlat moliyasini boshqarishning xalqaro standartlariga muvofiq budjet qamrovini oshirish hamda to'liqligini ta'minlash maqsadida, 2021 yildan boshlab tashqi qarz hisobidan davlat dasturlariga rejalashtirilayotgan xarajatlar konsolidatsiyalashgan budjet tarkibiga kiritildi. 2023 yilda ushbu xarajatlar 7,8 trln so'm miqdorida bo'lishi prognoz qilinmoqda. Bunda davlat budjeti va davlat maqsadli jamg'armalari budjetlari 24,7 trln so'm yoki prognoz qilinayotgan yalpi ichki mahsulotga nisbatan 2,3 foiz miqdorida taqchillik bilan rejalashtirilgan. Davlat budjeti va Davlat maqsadli jamg'armalarining taqchilligi davlat ichki va tashqi qarzlarni jalb qilish hamda budjetlarning yil boshiga qoldiq mablag'lari hisobidan qoplanadi. 99

Davlat budjet tizimi davlat soliq va budjet siyosatining asosiy yo'nalishlari asosida tuziladi va ma'lum makroiqtisodiy ko'rsatkichlar shuningdek prognozlariga asoslanadi.

Shundan so'ng hukumat va mutasaddilar tomonidan ko'rib chiqiladi va hujjat shakliga keladi. Ushbu hujjat shakli bir yillikka mo'ljallangan va budjetni tayyorlashdan to budjetni tasdiqlashgacha bo'lgan bosqich budjet jarayoni deb ataladi. Va shuni ta'kidlash joizki, har bir davlatning o'z milliy valyutasi bo'lanidek O'zbekiston Respublikasining ham milliy valyutasi so'mda amalga oshiriladi.

⁹⁸ Moliyaviy xavfsizlik 2019 Aktam Burxanov

⁹⁹ <https://www.gazeta.uz/oz/2022/12/22/budget-for-2023/>

Xulosa o‘rnida shuni aytish joizki, har bir mamlakat budget tizimining mavjudligi davlatning moliyaviy siyostining tizimli ekanligini bildiradi va budget tizimi uning nazorati shakillanishi jarayonlarisiz tasavvur qilish mushkul masala hisoblanadi. Puxta ishlangan yillik budget hujjati mamlakat moliyaviy taraqqiyot asosidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Moliyaviy xavfsizlik 2019 Aktam Burxanov
2. <https://www.gazeta.uz/oz/2022/12/22/budget-for-2023/>